

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A1 DERSİ UZUN TEZİ

Danışman Öğretmen: Havva Reyhan

Öğrencinin Adı: İpek Seda

Öğrencinin Soyadı: Fırat

Diploma Numarası: D1129037

Sözcük Sayısı: 4000

Araştırma Sorusu: *Aylak Adam* adlı yapıtta odak figür, tinsel değerlerinin yozlaşması ve yabancılaşma bağlamında nasıl ele alınmıştır?

ABSTRACT(ÖZ)

Uluslararası Bakalorya Programı çerçevesinde hazırlanan bu uzun tez çalışmasında, Türk Edebiyatının modernist roman tarzında verilen yapıtları arasında yer alan Aylak Adam'da toplum ve kişilerde yozlaşan tinsel değerler kavramı ve yabancılaşma olgusu, protagonist C. üzerinden aile yapısı, yetişme koşulları ve çevre konu başlıkları altında incelenmiştir. Bu konunun ve Aylak Adam adlı yapıtın seçilmesindeki amaç, yapıtta aykırı bir yaşam tarzını benimsemiş olan ana karakterin gerçekçi ve derinlikli anlatılmış olmasıdır.

Bu çalışma yapılırken önce ana karakterin yozlaşan tinsel değerleri daha sonra bu değerlerin nasıl yozlaştığı ve yozlaşmanın C. üzerindeki etkileri iç ve dış etkenler, irdelenerek ve ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve odak figürün yabancılaşmasının boyutları ele alınmıştır.

Çalışmanın genelinde Aylak Adam adlı yapıtın başkahramanı C.'nin sonu gelmez aşk arayışı, huzursuz iç dünyası ile onu insanlardan uzaklaştıran, toplum dışına iten, anomik bir ruh durumuna geçip nihilist bir bakış açısını benimsemesine neden olan iç ve dış etkenler incelenmiştir. İncelemenin sonunda da insanları yozlaşmaya iten nedenlerin kaynaklarının; çevrede, yetiştirilme tarzında ve toplumda olduğu görülmüştür.

Sözcük Sayısı:158

DİZİN

ABSTRACT(ÖZ).....	2
1.GİRİŞ	4
2. A. AYLAK ADAMDA YOZLAŞAN TİNSEL DEĞERLER	4
2. A. 1. Tinsel Değer Kavramı ve Yapıtta Konu Edilen Tinsel Değerler.....	4
2. A. 2. Odak Figür C.'nin Tinsel Değerler Karşısındaki Tavrı.....	7
2.B. ODAK FİGÜR C.'Yİ YABANCILAŞMAYA İTEN NEDENLER	10
2. B. 1. Yetişme Koşullarının C.'nin Yaşam Algısı Üzerindeki Etkisi	10
2. B. 2. Aile Bireylerinin C.'nin Tinsel Değerlerin Yozlaşması Üzerindeki Etkisi	15
2. B. 3. Toplum ve İnsan İlişkilerinin Tinsel Değerlerin Yozlaşmasına Etkisi	18
2. C. AYLAK ADAM'IN YABANCILAŞMA SÜRECİ.....	20
2. C. 1. Aylak Adam C'nin Topluma Yabancılaşması ve Anomi.....	20
2. C. 2. Aylak Adam C.'nin Ailesine Yabancılaşması ve Yalnızlık	21
2. C. 3. Aylak Adam C.'nin Kendine Yabancılaşması ve Ruhsal Çöküş	21
3. SONUÇ	22
4. KAYNAKÇA	23

Araştırma Konusu: Yusuf Atılgan'ın “Aylak Adam” adlı romanında odak figür C., “tinsel değerlerin yozlaşması” ve “yabancılaşma” bağlamında nasıl incelenebilir?

1.GİRİŞ

Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* adlı yapıtının odak figürü C.'nin tinsel değerlerinin nasıl yozlaştığı ve yabancılaşması incelenmeden önce, onu bu ruh hâline ve yabancılaşmaya iten nedenler anlaşılmalıdır. Bu nedenleri de C.'nin yetişme koşulları, eğitimi, baba figürü, çevresi ve toplum olarak sıralamak mümkündür. C.'nin bu farklı dış etkiler sonucunda geçirdiği değişimlerin ve içine düştüğü anomik ruh halinin ise onun hem tinsel özelliklerini hem de toplum ve dış dünyayla ilişkisini etkilediği görülmektedir.

C.'nin değer yozlaşması ve yabancılaşması da romanın odak noktası, adeta iskeletidir. C.'nin yabancılaştığı, farklılaştığı bu toplumda aradığı tek şey “gerçek sevgi”dir ve C. de bu arayışının çözümünü kendi iki kişilik toplumunu kurmakta bulmuştur ve C.'nin bu bağlamda toplumda aradığı tek şey diğer kavramlar gibi yozlaşmadığını düşündüğü sevgidir.

2. A. AYLAK ADAMDA YOZLAŞAN TİNSEL DEĞERLER

2. A. 1. Tinsel Değer Kavramı ve Yapıtta Konu Edilen Tinsel Değerler

İnsanların hemen hemen her devirde hayatlarını düzenleyen birtakım manevi değerleri oluşmuştur. “Bireyler, isteyen ve gereksinim duyan varlıklar olarak nesnelere ya da olaylarla kendi aralarında bağlantı kurduklarında, ortaya çıkan olgu” anlamına gelen “değer” kavramı; kişinin ve hatta kişilerin oluşturduğu toplumların sahip olduğu kültürel, ekonomik ve bilimsel öğeleri kapsamı bakımından geniş bir anlama sahiptir. Tinsel değerler ise, tüm bu değerler

arasında, sezgisel nitelikte ve manevi olanları karşılamaktadır. Bireysel düzeyde birçok fonksiyonu bulunan tinsel değerlerin, toplumsal düzeyde de sosyal kontrolü sağlama, toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi artırma, ortak değerler sistemi oluşturma ve bireylerin sosyalleşmelerine olanak tanıma gibi pek çok işlevi bulunmaktadır. Bununla birlikte toplum içinde, farklı sebeplerden dolayı bu değerlerini yitirmeye başlayan ve bu süreçle başa çıkamadığı için toplumsal yaşayıştan koparak “mutsuzluk” içine sürüklenen bireyler bulunmaktadır.

Bir insanın, onu “birey” yapan ve kendine özgülüğünü sağlayan, kimi zaman bilinçsizce kimi zamansa bilinçli ve doğru olduğuna inanarak bağlandığı birtakım manevî tutamakları vardır. Bu değerler; kişiden kişiye değiştiği gibi, benzer inanç yapısına ve kültür bağlılığına sahip olan insanlarda, o insan kalabalığını toplum ya da millet yapmaktadır. Bu nedenle, içinde bulunduğu toplumun tinsel değerlerine ayak uyduramayan bir birey, bir “yabancılaşma” sürecine girer ve süre sonra kendisi ya da toplum tarafından “öteki”leştirilir. *Aylak Adam* yapıtı bu anlamda, bir tinsel değerler çeşitlemesidir. Birey olarak; anomik, toplumsal yapıya uyumsuz ve dış gerçekliği yadsıyan özellikler taşıyan odak figür C., ayrık ve toplumun dayattığı normlardan farklı bir yaşam algısına sahip bir anti-kahramandır. Bu açıdan bakıldığında C., kişiliğinde barındırdığı tinsel değerlerinin aşınması ile birlikte kopuk, toplumsal değerlere yabancı ve yalıtılmış bir yaşamı sürdürmeye çalışmaktadır.

Bu bağlamda C.’nin bozulmaya başlayan tinsel değerleri ile birlikte yaşadığı duygular (alfabetik sırayla) şöyle belirtilebilir: Amaçsızlık, anomi, arayış, aylaklık, (gelecekle ilgili) belirsizlik, boşluk duygusu, bozguna uğramışlık ya da yenilmişlik hissi, çatışma (iç-dış), değersizlik, değer yitimi, dış gerçekliği yadsıma, edilgen isyan, geleceksizlik, huzursuzluk, iç çöküntü, içe kapanma, iletişimsizlik, intihara eğilimli olma durumu, Karşıt tavır, kötümserlik,

maddî gücün sağladığı rahatlık, mutlu sona ulaşamayan/tatminsiz aşklar, nihilizm, ruhsal çöküntü, sorgulama, toplumdan kopuş, toplum değerlerini reddetme, toplumsal yapıyla uyumsuzluk, umutsuzluk, ütopyaya sığınma, yabancılaşma, yalıtılmışlık, yalnızlık ve yozlaşma.

Yukarıda belirtilen tüm bu kavramlar, C.'nin yaşadığı tinsel değerler, neden-sonuç bağlamında birbirlerinin tamamlayıcısı niteliğindedirler. Örneğin, aylaklığı, muhalif tavrı ve toplumsal değerleri reddetmesi nedeniyle mutlu sona ulaşamayan, tatminsiz aşklar yaşayan C., bunun sonucunda sorgulamaya, ütöpik nitelikteki bir aşkı aramaya çalışmıştır. Bunu bulamayınca da bir yenilmişlik hissi ile iç çöküntü yaşayıp, intihara eğilimli, toplumdan iyice uzaklaşmış ve kendi içinde bir isyan yaşamaya başlamıştır.

C., toplumda genel geçer kurallarla kabul görmüş “namus”, “ahlak”, “aşk” ve “inanç” gibi konuları farklı algılamakta; böylece birçok insana anlaşılmaz gelen bir yaşam sürmektedir. Her ne kadar “*Ne yamansınız dökme kalıplarınızla; bir şeyi onlara uydurmadan rahat edemezsiniz.*” (Atılğan, s.10) diyerek kendi durumunun farkındalığını yansıtsa da arayış içindeki hayatında gerçek mutluluğu bir türlü bulamadığının da bilincindedir.

C.; basmakalıp kurallarla yaşayan, gelişime açık olmayan, yüzyıllardan beri kendilerine güven sağladığına inanarak tutundukları değerlerine sabit bir biçimde bağlanmış insanların oluşturduğu bir toplumda yaşamakta ve tinsel değerlerini yitirmektedir. Bu nedenle, etrafındakilerle çatışma içerisindedir ve aşırı kaygılıdır. İçkiye sığınarak, yaşamın

gerçekliğinden sarhoşluğun sağladığı hayal dünyasına doğru yaptığı kaçışlar sıklıkla yaşanmaktadır.

2. A. 2. Odak Figür C.’nin Tinsel Değerler Karşısındaki Tavrı

Yapıtta toplum ve kişilerde yozlaşan tinsel değerler kavramı protagonist C. ve onun içinde yaşadığı toplum üzerinden yalnızlık, yabancılaşma, aylıklık, nihilizm ve aşk temaları kullanılarak anlatılmaktadır. C., toplumun tüm normlarını, değer yargılarını ve görgü kurallarını sonuna kadar eleştirip, toplumun koyduğu tüm kurallara karşı durmakta, günlük hayatta karşılaştığı her olaya karşı, sorgulayıcı, kimi zaman küçümseyici ve aykırıdır.

C., roman boyunca sonu gelmeyen bir kısır döngü içerisinde bilinçaltındaki “iki kişilik toplum”unu oluşturan kişiyi aramaktadır.

“Karı kocalar bile böyle değil mi? Haftanın belli günleri et ete sürünmekten başka?. (...) Sevişen iki kişinin kurduğu toplum. Toplumsal yaratıklar olduğumuza göre, insan toplumlarının en iyisi bu daracık, sorunsuz, iki kişilik toplumlar değil mi?” (Atılğan, 108)

Bu arayış onu, -ailesinden gelen mal varlığının verdiği rahatlığın da etkisiyle- işsiz, aylak aylak dolaşan bir entelektüel hâline getirmiştir. Bu iş ise sanıldığı kadar kolay değildir, hatta *“Aylak olmak, dünyanın en güç işidir.” (Atılğan, 99)*

C., bilgisiz bir aylak değildir; aynı zamanda sanattan anlayan bir bohemdir. Kendine göre yaşayışı bir aylıklık değildir; sadece biraz tembeldir ve tembelliğe övgüde bulunması da bundandır.

Protagonistin adının sadece C. olarak okuyucuya romanın ortalarında sunulması dikkat çekici bir unsurdur. Bunun başlıca nedeni adın toplum tarafından verilen bir etiket olmasıdır, C.'nin de toplumun dayattığı her olguya karşı olduğu göz önüne alınırsa, toplum tarafından dayatılan etiketi reddetme eylemi içinde olması, olası bir sonuçtur.

Yapıtta aile kavramıyla ilgili tinsel değerler karşısında da bocalama yaşanmaktadır. C.'nin yaşadığı neredeyse tüm ilişkilerinin (Ayşe ve Güler) hayal kırıklıklarıyla sonuçlanmasının nedeni Ayşe ve Güler'in "üç oda, bir mutfak, iki çocuk"(Atılğan,111) ideali çerçevesinde yaşayan "eli paketlenen"den, yani toplumdaki olmalarıdır. Kitapta isimlerini tam gösterilmesinin sebebi de budur. Sevdiği kadınlardaki klasik bir aile yaşantısının oluşturulması isteği, C.'yi onlardan uzaklaştırmıştır. C.'nin Güler'den ayrılma sebebi; adamlarla kavga ettikten sonra Güler'in onunla bir daha görüşmek istememesidir fakat C. Güler'in "İlerde, üç odalı evinde sıkıldığı zaman"(Atılğan,88) kendisini arayacağından emindir, öbür taraftan Ayşe ise, onu sevdiğini söylediği ve gerçek aşka en çok yaklaştığı kadındır. Okur, C. hakkındaki birçok bilgiyi onun dizlerine uzanarak ilk defa geçmişine ait olayları anlatışından almaktadır. C. Ayşe'ye babasını, teyzesini ve onlarla yaşadıklarını uzun uzadıya anlatmıştır ve gerçekleşen bu konuşmalar, C.'nin kendisine ilişkin birçok gerçeği itiraf edişidir. Bununla birlikte, bunca paylaşımda bulunmasına rağmen, Ayşe dahi C. için gerçek aşkı getiren kişi değildir:

"- Ötekiler yok!dedi. Unut hepsini. İkimiziz. Biz varız.

-Evet, evet!

İstediği bu titrek sesle söylenen "-Evet, evet!" değildi"(Atılğan,119)

C., namusa, ahlaka, yaşantı biçimlerine ve insan ilişkilerine yönelik kurallara ve insanların aynı makineden çıkmışçasına aynı biçimde bu kuralları kabullenip bu değerleri benimsemelerine karşıdır. Bununla birlikte bu konudaki isyanını etken bir biçimde -birkaç olay dışında- göstermez. Bunun yerine, kendi içinde sorgulamaya yönelir. Bu da toplumun değerlerine karşı yabancılaşmayı davranışsal boyutta değil de, kendisini yalnızlığa, kötümserliğe, umutsuzluğa ve belirsizliğe çekerek psikolojik boyutta yaşadığını göstermektedir. Ancak kısa bir süre sonra, kent C.'yi, yine kendine çekeceği için C., kitle psikolojisine uyarak yaşayan bu insan grubunun değerleriyle karşılaşmaya devam edecektir. Bu olaylar karşısında da kimi zaman tepkisini belli edecektir. Örneğin, bir gün bir berberde tıraş olurken, karşı apartmanda oturan kadının, kocasını aldattığına ilişkin bir dedikoduya kulak misafiri olmuştur ve orada bulunan insanların “sokağın namus bekçileri” olarak kadının kocasına haber vermeleri gerektiğini düşündüklerini görür. Bunun üzerine toplumun kalıplar içindeki yerleşmiş namus anlayışının bu temsilcilerine karşı, gidip o gayrimeşru çifti uyarmayı düşünür. Bununla birlikte, bu düşüncesinde de birçoğunda olduğu gibi eyleme geçemeyecek ve sadece düşünsel boyutta eleştirisini sunacaktır.

C., aykırı kimliği dolayısıyla iç rahatsızlıklarını bir trajedi boyutunda yaşamasa da, toplumu yadırgamakta olan bir bireyin yaşamak durumunda kaldığı tedirginliği içinde sürekli olarak duyumsamaktadır. Bu kötümser ve huzursuz yaşam algısı onu, etrafındaki arkadaşlarına ve sevgililerine rağmen “yalnızlık” içine itmiştir. Bu yalnızlığı içinden atabilmek ve içinde oluşan boşluk duygusunu en aza indirgeyebilmek için kendine gereksiz, insanlığa bir yararı dokunmayacak nitelikte ve zaten kendisinin bile bir süre sonra yapmaktan vazgeçeceği işler bulur. Sokaklarda gezmek, diğerlerinden farklı olan insanlar hakkında

yazılar yazmak, dilencileri gözlemlemek ve sokak adlarını toplamak, etrafında gördüğü insanların mesleklerini tahmin etmeye çalışmak bunlardan birkaçıdır.

Sonuç olarak C., iç sıkıntısını unutmak için girdiği bu işleri de kısa süre sonra sıkılarak yarım bırakacak ve karşılaştığı, diğer birçok insanda olumlu duygular uyandıran olaylara kötümser bir bakış açısıyla yaklaşmaya devam edecektir:

“G: - Neden bu kadar kötümsersin?”

C.: - Sen neden değilsin?” (s. 111)

Tüm bu sonuçsuz kalan eylemlerin kendisi için bir avuntu olduğunun farkında olmasına, bu avuntularla yaşamak istememesine ve “huzurunu yaşadığı günde bulamamasına” rağmen C., şehirdeki gezintilerine, kendine yeni işler bulmaya ve ideali olan iki kişilik toplumun sevgilisini aramaya devam edecektir.

2.B. ODAK FİGÜR C.’Yİ YABANCILAŞMAYA İTEN NEDENLER

Yusuf Atılğan’ın protagonistisi C.’nin topluma karşı olan olumsuz, reddedici tutumu ve tinsel değerlerini kaybederek yozlaşma yaşamasının temelleri birçok farklı olguya dayanmaktadır ve bunlar da C.’nin yalnızlığa, yabancılaşmaya ve aylaklığa yönelmesine zemin hazırlamaktadır.

2. B. 1. Yetiştirme Koşullarının C.’nin Yaşam Algısı Üzerindeki Etkisi

2. B. 1. a. Eğitimin Niteliği’nin ve Sanat Anlayışı’nın C.’nin Yaşam Algısı Üzerindeki Etkisi

Yirmi sekiz yaşındaki odak figür C., düzenli bir işte çalışmamaktadır. Onun asıl mesleği aylaklıktır; bu şekilde toplumun aynılaştırdığı insanlar gibi kalıpların tutsağı olmayacağını düşünmektedir. Üniversiteyi de sırf canı sıkıldığı için bırakmasının altında da

bu neden yatmaktadır. Kısacası C., eğitimini tamamlamadığı ya da kültürsüz biri olduğu için işsiz kalmış biri değildir. Tersine, kendi isteğiyle tembellik etmekte olan ve ayrıca kültür düzeyi oldukça gelişmiş bir bireydir. Sanattan fazlasıyla anlamaktadır; hatta sanat çevrelerinden edindiği arkadaşları, onun beğeni düzeyine saygı duymaktadır. Çünkü C., sanatla içli dışlı olan, kendini kültürel anlamda geliştirmiş, sanatın pek çok dalında bilgi birikimi edinmiş, özellikle resim ve sinema adına iyi bir takipçi, edebiyat adına da iyi bir okuyucudur.

C., sanatın birçok dalına ilgi duyan bir entelektüel olmasıyla birlikte, sanatı estetik yönüyle algılamayı ikinci plana atmaktadır; çünkü onun için sanatın estetik boyutundan çok toplumsal dokuyu oluşturan sosyal yapı ve insanlar üzerindeki belirleyici özellikler, bir diğer deyişle, sanatın toplum üzerindeki yansımaları ve insanlar üzerinde bulabileceği sanatsal yansımalar ön plandadır. Bu nedenle, sanatın estetik yönüne ilişkin yorumlar değil de, insanların sanatı anlamadıklarına ya da önemsemediklerine yönelik eleştiriler yapmaktadır. Ona ve sanatçı arkadaşlarına göre insanlar, sanatın ne olduğunu düşünerek bilinçte değillerdir:

“Birisi radyoyu açmış, cırlak bir kadın sesi, ‘... Yok mu, nedir bunun çaresi?’ diye soruyor. Katıla katıla gülüyorlar.” (Atılğan, 20)

C.’nin arkadaşları arasında ressam ve aktörler vardır. Kimi zaman ressamlar için modellik yapmakta, farklı amaçlar için sinemaya gitmektedir. Yapıtın satır aralarından sık sık C.’nin sanat anlayışına ve bilgisine yönelik ifadeler edinilebilmektedir. Geçtiği sokağın adının “İki Öksüzler Sokağı” olduğunu gördüğünde o sokağı, Charlie Chaplin’in Easy Street adlı sinema filmindeki sokakla özdeşleştirmeye çalışması, meyhanede çalan bir piyano ezgisiyle

Ayşe'nin atölyesinde birlikte dinlediği sanatçıların adını belirtmesi/hatırlaması, bunlara verilebilecek örneklerdir. Bununla birlikte C.'nin sanat hakkında yapıcı ya da sorgulayıcı, düşündürücü eleştiri yaptığı pek fazla görülmez. Buna rağmen, bulunduğu her ortamdaki sanatsal nesnelere incelemekte; gittiği her yere de sanatsal bir obje götürmeyi önemsemektedir. Yazlığa taşındığında ilk yaptığı iş kendi evinden getirdiği “İkinci Kahvaltısı” ve “Çıplak” adlı tabloları duvara asmak olmuştur. Yine de C.'nin eğitim ve sanat anlayışı, “sanat-toplum ilişkisi” üzerine değişik fanteziler üretmekten öteye geçmemektedir:

“Eve gidip okusam. (...) Bu insanları kurtarmanın yolunu biliyorum. Kocaman sinemalar yapmalı. Bir gün bu dünyada yaşayanların tümünü sokmalı bunlara. İyi bir film görsünler.” (Atılğan, 18)

C.'nin sanata olan ilgisi, onu bir keresinde resim yapmaya da itmiştir, fakat daha sonra ondan da sıkılıp yazı yazmaya geçmiştir. Pek çok konu hakkında yazı yazmaya çalışmıştır ama bunlar hiçbir zaman kitlelerin dikkatini çekmek amaçlı ya da ideolojik boyutlu olan yazılar değildir ve genellikle kendisi gibi farklılıkları olan insanların öykülerini kaleme almaktadır. Bununla birlikte, hayatının pek çok işini nasıl yarım bıraktıysa, sözcükler üzerinde kafa yormaktan geceleri uyuyamadığı gibi çeşitli mazeretlerle, yazma işini de yarım bırakmıştır:

“Elini yazdıklarının üstüne koydu, almadı. Biliyordu. (...)İyi ki bitmemişti. Bütün yazdıklarını acele etmeden, küçük küçük yırttı. Bu da bitmişti. Gene eskisi gibiydi.” (Atılğan, 43)

C.'nin eğitiminin üst düzeyde olmasının diğer nedeni de fazla okumasıdır. İnsanların içinde olmaktan sıkılıp kendini eve attığı zamanlar dışında kimi zaman gürültülü bir ortamda bile kitabına odaklanabilmektedir. Bununla birlikte C.'de bir aydın kimliği bulmak söz konusu değildir. Çünkü C., ne okuduklarını ne yazdıklarını ideolojik bir hâle getirmez, kitlelere hitap ederek güncel bir sorunu ele almaz ya da herhangi bir konuya çözüm önerisi sunmaz. Çünkü o, kendi beyninde “ku-ya-ra” (kumda yatma rahatlığı) ve “a-da-ko” (ağaç dalı kompleksi) kavramlarını geliştirmiştir. C. bu düşüncelerde olup düşünmeden uyuyabilmenin ya da basit bir gün geçirmenin rahatlığına tutkun bir insandır. Böyle bir insanın da toplumsal ya da politik bir düşünce içine girip herhangi bir somut eleştiri geliştirmesi beklenmemektedir. Çünkü o zaten, toplum içinde yaşamının baskısını hafifletebilmek için kendisine uğraş bulmaya çalışmakta ve sanatı da bu anlamda kullanmaktadır. C.'nin “a-da-ko” başka bir deyişle “Ağaç Dalı Kompleksi” olarak tanımlanan düşüncesi, “kök salmış bir gövdenin rahatlığından ayrılma” anlamına gelmektedir ve bu da C.'nin özgürlüğüne ne denli bir susamışlık içinde olduğunu göstermektedir. Bu nedenle C., eğitim hayatına devam etmek için sürekli bir okula gitmeyi bile, özgürlüğünü ve canının istediği şeyi canının istediği zamanda yapabilmesini engelleyen bir mecburiyet olarak görmüştür.

Özetle, C.'nin eğitim ve sanata karşı tutumu, toplumdan/normal bir insanınkinden farklıdır. Toplumun koyduğu kurallar nedeniyle, insanlar, gerçek yüzlerini gizlemektedirler. Bu nedenle, meyhanede gördüğü, durmadan içen ve ertesi gün tıraş olup öğrencilerine toplumun manevî değerlerinin öneminden bahseden bir öğretmen gibi yaşamayı, ikiyüzlülük olarak görmektedir ve ülkede verilen eğitimin de insanların sanata karşı duyarsızlığının da kendi içinde eleştirisini yapmaktadır. Bu düşünceleri açıklayıp toplumda gördüğü eksiklikleri

düzeltilmeye çalışma gibi bir eylemde hiçbir zaman bulunmamasına ve böyle bir kaygıyı içinde en ufak bir biçimde taşımamasına rağmen, estetik yönü kuvvetli, iyi eğitilmiş, özgüveni olan, elit ve bilinç düzeyi yüksek bir kentlidir.

2. B. 1. b. Maddî Gücün C.'nin Yaşam Algısı Üzerindeki Etkisi

C.'nin yaşam algısının biçimlenmesini sağlayan diğer özelliği ise, babadan gelen ve ne kadar olduğuyla hiçbir zaman ilgilenmediği maddî gücüdür. C.'nin oldukça üst düzey bir refah içinde yaşamasını sağlayan bu maddî rahatlığı, beraberinde çelişkileri de getirir. Çünkü C., babasından kalan miras sayesinde zengindir, bununla birlikte ona refah içindeki bu yaşamı sağlayan babasına karşı duyduğu en belirgin ve tek belirgin duygu “nefret”tir. C., hem babasından kalan geliri harcamakta hem de ondan nefret etmektedir. Bununla birlikte kendisini “zengin” değil, “paralı” olarak görmektedir; çünkü kendisi mirasını bitirip tüketen bir mirasyedi değil, parasını insanları aşağılamakta kullanan bir “paralı” gençtir.

C., -her ne kadar bu paranın kaynağının ne olduğunu bilmemenin huzursuzluğu içinde olsa da- para işlerini halleden avukata bir kere bile bu kaynağın ne olduğunu sormayacaktır. Çünkü bunu öğrenmesine gerek yoktur; onun için önemli olan, sürekli olarak eleştirdiği toplumu, gerektiğine inandığı zamanlarda anladıkları dilden konuşarak, yani paranın gücünü kullanarak aşağılayabilmektir: *“Hep para verip rahatlayacaksın! Ne yapayım ya? İnsanların en kolay anladıkları onun dili değil mi?”* (Atılgan, 98)

C.'nin babasına olan nefreti onda bir kompleks oluşturmuştur ve belki de parayı bu kadar hoyratça harcamasının altında bu yatmaktadır. Topluma ait, geleneksel, namuslu görünüp kendi ikiyüzlülüklerine boğulmuş insanlar topluluğuna ait olan babasının sağladığı

parayla, yine o toplumdan insanları kimi zaman şaşırtmakta kimi zaman manevî anlamda ezemektedir.

2. B. 2. Aile Bireylerinin C.’nin Tinsel Değerlerin Yozlaşması Üzerindeki Etkisi

2. B. 2. a. Baba Figürünün C.’nin Tinsel Değerlerin Yozlaşması Üzerindeki Etkisi

C.’deki “Aile Fobisi”nin başlıca nedeni babasıdır. C. her ne kadar babasının sağladığı ve düzenli olarak gelen maddî geliri kullanarak, aylıklık ederek yaşasa da babasından hiçbir zaman olumlu bir şekilde söz etmez. Çünkü C.’ye göre, taşıdığı bütün olumsuz duyguların kaynağı babasıdır.

“ (...) ‘Önce babamı anlatmam gerek.’ dedi. Kadın bacaklarının bende uyandırdığı korkuyu ancak o zaman anlarsın. Bende gördüğün her şey babamla başlar. (...)” (Atılğan, 120-121)

Baba figürü onun için çocukluğunda yediği dayakları hatırlatan ve en sevdiği insan olan teyzesini kirleten bir karşıt figürdür. C., annesini çok erken kaybettiği için onu tanımamakta, bu nedenle en büyük bağlılığı olarak teyzesini görmektedir. Babasının teyzesiyle olan mutluluğunu bozması, C.’nin babasına olan nefretinin büyümesine yol açan nedenlerden biridir.

“ (...)Hemen her gece babam eve girer girmez beni, teyzemle oynadığımız oyunlardan, masalların mutluluğundan ayırırdı. ‘Çocuğu yatır!’ derdi. (...)Onun kucağındayken babamın varlığını unutmuş olurdum.” (Atılğan, 121)

C. 'ye göre babası, sürekli olumsuzladığı toplumdaki bir parçadır. Babasının kadın düşkün olması, bu nedenle sürekli olarak hizmetçi değiştirmek zorunda kalışları ve en sonunda da teyzesini bile kirletmiş olması, C.'nin babasından nefret etmesini sağlayan en büyük nedendir. Bu nedenle asla babası gibi olmamaya ta küçükken karar veren C., babasıyla ters düşmeye de küçükken başlamış, babasının sert dayaklarından da nasibini almıştır:

“Onun gibi olmama kararını, bu iğrençlikleri görünce vermiş olacağım. (...) Tokatlardı beni. Nasıl istiyordum bu dayakları bir bilsen! Onlar beni ‘babayı sevmeme’ azabından kurtarıyordu. (...) Okuldan suratımda çürükler, tırnak yaralarıyla döndüğüm günler babam, ‘Adam olmayacak bu çocuk.’ derdi. Konuşmazdım. Sevinirdim. Babam adamsa ben olmayacaktım.”
(Atılğan, 121-122)

Babasına olan bu nefreti, C.'nin aile sevgisini yitirmesine neden olmuş; namus anlayışını defalarca sorgulamasını ve ahlaklı geçinen insanların dışarıdan gördükleri gibi olmayabileceğini görmesini sağlamıştır. C.'deki bu baba fobisi, babasının küçükken teyzesiyle kendisini mutfakta yakaladığı zaman kulağını yaralaması nedeniyle C.'nin, kafası karıştığında ya da canı sıkıldığında sürekli olarak sol kulağını kaşması gibi, hayatı boyunca yapacaklarını ve yapmayacaklarını da belirlemiştir:

“Büyüyünce bıyık bırakmayacağım derdim kendi kendime (...)Bazı kereler teyzem bana büyüünce ne olacağımı sorardı. ‘Bilmiyorum, komisyoncu olmayacam ben.’ derdim. Gülerdi. ‘Sen bu kötü adamın yüzünden azap çekeceksin.’ derdi.” (Atılğan, 122)

Babası gibi insanların toplum içinde çokça var olduğunu düşünen C., bu yüzden toplumdan iyice soğumuş, kadın-erkek ilişkilerinin sadakatsizliğini görünce ürpermiş, aldatmayacağı ve aldatılmayacağı iki kişilik toplumun sevgilisini aramaya kendini adanmıştır. Böylece, babasından öğrendiği sevgi ve cinsellik kavramı C.'nin, Ayşe ve Güler'le ilişkilerini de dolaylı olarak da olsa etkilemiştir. C. için sevgi kavramı toplumdan ayrı sadece iki kişinin arasında olan, yapmacıklıktan, ikiyüzlülüğten, “babasından” uzak, saf olmalıdır. Sevgi kavramının bu şekilde açıklamasının nedeni de aile içindeki sevgisizlikten kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak C.'nin aile kavramına olan önyargısı tamamen babasıyla yaşadıkları yüzündendir. Babasının C.'ye karşı ilgisiz ve sevgisiz tutumu C.'ye sevginin ve ailenin ne demek olduğunu unutturmuş, ona babasını hatırlatan her şeye peşin hükümlülükle yaklaşmıştır.

2. B. 2. b. Teyze Figürünün C.'nin Tinsel Değerlerin Yozlaşması Üzerindeki Etkisi

Henüz bir yaşındayken annesini kaybeden C.'nin hayatındaki tek ve ilk kadın figür, Zehra Teyzesidir. Bu yüzden teyze karakteri onun için en önemli varlıktır, bir anne arketipidir. Babasının küçükken ona attığı dayakları unutturan, ona şefkatle bakan, onu koruyan, gözetken kişidir teyzesi:

“Onu kıskanç, bencil bir sevgiyle severdim. Olaylar, onunla yalnızlığımı bozup bozmadıklarına göre ya iyi ya da kötüydüler. (...) Babamın gündüzleri evde kaldığı pazarların, bayram günlerinin azabı!” (Atılğan, 121)

Babasının hizmetçilerle ve özellikle de teyzesiyle yaşadığı cinsel münasebet, C.'nin babasına karşı nefretini daha da büyütürken, teyzesine olan sevgisini ise yüceltmıştır. Bu olgu da onu “Oidipus Kompleksi”ne iten başlıca nedendir. C.'nin gözünde babası, onun temiz, saf teyzesini kirleten bir pisliktir. Teyze de C. gibi (babasından yediği dayaklar yüzünden) babanın bir mağdurudur; hatta C. teyzesinin ölümünden bile neredeyse babasını sorumlu tutmaktadır.

Teyzesine ait her şey, C'nin yaşamı boyunca bütün sevgililerinde aradığı özellikleri oluşturmaktadır. Renkli gözlü kızlardan hoşlanması, şaşı bakan kadınlara karşı zaafı oluşu (Teyzesi, C.'yi dizlerinde yatırdığında öpmek için eğildiğinde gözleri şaşı olmaktadır.), sırf bakışlarını teyzesine benzettiği için, bir hayat kadının kollarında şefkat aramaya çalışması da bundandır. Aynı şekilde, hiçbir kadının bacaklarına bakamaması ve bacaklarını öpemesi de babası ve teyzesini mutfakta yakaladığı sırada babasını teyzesinin bacaklarını açmışken görmesidir.

Kentin sokaklarında gezerken ve beraber olduğu her kadında teyzesinin bir eşini aramasına rağmen C., bir türlü o kadını bulamaz. Yine de bu kısırdöngü içerisinde bile, her seferinde aldansa da, bir gün Zehra Teyzesine varacaktır. Yapıtın sonunun da ucu açık bir biçimde bırakılması, C.'nin bu düşüncesini destekler niteliktedir.

2. B. 3. Toplum ve İnsan İlişkilerinin Tinsel Değerlerin Yozlaşmasına Etkisi

C., içinde yaşadığı toplumu, ikiyüzlü, yalancı, yapmacık insan ilişkilerinin olduğu bir ortam olarak görmekte, bu nedenle onu sürekli olumsuzlamak eğilimindedir. Ona göre, toplumu oluşturan herkesin kendini avutarak tutunduğu bir tutamağı vardır ve kendisi gibi aykırı ve

tüm normların dışında kalan birinin tutamağı ise “tüm bu yalanların ve genel geçer kuralların olmadığı, çıkarsız, iki kişilik bir toplum” oluşturmak fikridir:

*“ Tutamak sorunu dedim. Tutunacak bir şeyi olmadı mı insan yuvarlanır. (...).
(...) Ben, toplumdaki değerlerin ikiyüzlülüğünü, sahteliğini gördüğümden beri, gülünç
olmayan tek tutamağı arıyorum: Gerçek sevgiyi. Bir kadın. Birbirimize
yetebileceğimiz, benimle birlikte düşünen, duyan, seven bir kadın.”* (Atılğan, 148-149)

C., bu arayışı sırasında, çok sayıda kısa ve uzun soluklu ilişki içine girer. Bu kişilerde de kendisi gibi aykırılıklar fark etmektedir. Kimi zaman altı parmağı olan bir kahveci, kimi zaman bir değişik insanların da var olduğunu kanıtlayarak şaşırtmak istediği bir dilenciyle, kimi zaman teyzesine benzettiği bir şaşı hayat kadınıyla, kimi zaman yoldan geçerken sırf canı istediği için öptüğü bir kadınla, belirsiz ve kısa süreli ilişkiler kurar. Bununla birlikte, kurduğu tüm ilişkilerde kitle psikolojisine uyan bu insanları anlamlandırmaya çalışsa da başarılı olamaz.

Toplumunu şekillendiren ilişkilere karşı sürekli olarak edilgen bir isyan içinde bulunan C., bu ilişkileri düzeltmek için bir çaba harcamamaktadır. Ona göre, bu insanlar, kendilerini bu şekilde aynılığa mahkûm etmişlerdir. Onun mutluluğun tek yolu ise, iki kişilik toplumunu kurabilmektedir.

Kendisini sinsice kuşatan insan topluluğu içinde C. hiçbir zaman “yalnızlık” duygusundan kurtulamamaktadır. Tüm bu düşünceler onu her geçen gün daha derin bir yalnızlığın içine yollayacak ve toplumla olan bağlarını koparmaya devam edecektir.

Kısacası C., topluma ve insan ilişkilerine karşı bir türlü eyleme geçmeyen bir isyan içinde olup yine de o toplumun içinde yaşamayı sürdürmektedir. Toplum öğelerine karşıt bir

tutum geliştirmesinden dolayı, büyük bir iç sıkıntısı, yalnızlık, huzursuzluk ve belirsizlik içinde olan C., içsel anlamda kendisini toplumun dışına çoktan itmiştir. Bununla birlikte, kozmopolit yapısı ve renkli gürültüsüyle ona kucagını açan kent karşısında da onun içindeki farklılıkları aramaktan ve bunlarla ilgili fanteziler kurmaktan da kendini alamaz.

2. C. AYLAK ADAM'IN YABANCILAŞMA SÜRECİ

2. C. 1. Aylak Adam C'nin Topluma Yabancılaşması ve Anomi

C. fırsat bulduğu her anda topluma, toplumun koyduğu kurallara ve normlara karşı çıkan, bir karakterdir. Fakat her ne kadar toplumdan uzak kalsa, ötekileştirilse de toplumun içine çekilmekten kendini alıkoyamamaktadır. Öyle ki ne zaman boşlukta, sıkıntılı hissetse kendini şehrin sokaklarına atmaktadır yani her ne kadar şehrin toplumun ayrılmaz bir parçası olduğunu bilse de, onu eleştirse de en sonunda şehirli olmaktan kurtulamamıştır. Fakat C.'nin şehirden kopamamasının asıl sebebi eleştirebileceği insanların şehirde toplanmış olmasıdır. C. şehirde her dolaşışında etrafındaki insanların görünüşlerini, davranışlarını, kıyafetlerini konuşmalarını eleştirmektedir. Çođu zaman ise bu yaptığı işten aldığı hazzın asıl sebebi şehirde seyrek de olsa kendisi gibi öteki ve yabancı insanlar görmesi ve yalnız olmadığının farkına varmasıdır.

Fakat burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus vardır; bu da C.'nin yabancılaşmasının asıl nedeninin toplum değil, toplumun sadece bu süreci hızlandıran bir etken olmasıdır. Bununla birlikte C.'nin yaşadığđ şehrin adının söylenmemesinin nedeni de bu yabancılaşmanın tek bir şehre bağlı değil evrensel olmasıdır.

C.'nin yabancılaşmasının onda oluşturduğu en büyük etki anomik ruh hâlidir. Anomi toplumun sahip olduğu mevcut değerler ve amaçlar ile o toplumdaki kişi ve ya kişilerin bu

değer ve kurallara uygun davranma isteğinin olmaması durumudur. C. de bu durumun etkili örneklerindedir. Toplumun her kuralına ve toplumdaki insanlara karşı tezatlık oluşturan C. bu tutumunu yapıtın başından sonuna kadar korumaktadır ve bu da C.'nin aslında içinde ne kadar yalnız ve çaresiz olduğunun bir belirtisidir.

2. C. 2. Aylak Adam C.'nin Ailesine Yabancılaşması ve Yalnızlık

C.'nin kendine en yakın gördüğü kişi teyzesidir. Onun için teyzesi onu büyüten ve gerçekten seven tek kişidir. Öbür taraftan babası ise tam tersine sevgisiz, şefkatsiz, fırsat bulduğu her anda C.'yi döven ve de en önemlisi C.'nin tek önemli varlığı teyzesini elinden alan bir karakterdir.

Toplumdaki sevgi kavramı haricindeki tüm kavramlar yozlaşmıştır. Aile kurumundaki yozlaşma da C.'yi ailesinden uzaklaştırmış ve onu yalnızlığa itmiştir. Bu da C.'nin ilişkilerinde başarısız olmasına neden olmuştur. Güler ve Ayşe'nin gitmesinin en büyük sebebi de budur çünkü onlar eninde sonunda aile kurmayı, eli pakettilerden olmayı seçmişlerdir, hatta B. bu anlamda C. için iki kişilik toplumuna en uygun karakterdir fakat B.'nin her daim ulaşılamaz olması C.'nin süregelmez yalnızlığının bir simgesidir.

2. C. 3. Aylak Adam C.'nin Kendine Yabancılaşması ve Ruhsal Çöküş

C. bu değer yozlaşmasının, ötekileşmesinin sonucunda sadece topluma yabancılaşmakla kalmamış, aynı zamanda kendine de yabancılaşmıştır. Onun insanlardan tek beklediği paylaşma duygusu ve sevgidir. Bunu bulamayınca da karamsarlığa ve ruhsal bir çöküşe sürüklemiştir kendini hatta bu çöküş kimi zaman intihar boyutuna bile gelmiştir.

3. SONUÇ

C.'nin karamsar ve sıra dışı bir karakter olmasının nedeni bilinçaltında yatan, küçükken yaşadığı olaylar ve çevresindekilerin etkisiyle oluşan bastırılmış duygulardır. Bu nedenleri de Yetişme koşulları/ baba figürü, eğitim, dünya görüşü/yaşam algısı, içinde yaşadığı çevre/toplum ve insan ilişkilerindeki tutumu olarak başlıklara ayırmak doğru olacaktır.

C.'nin yozlaşan toplumda tek aradığı şey sevgidir ve mutlak sevgi arayışının sonucunu hiçbir partnerinde tam olarak bulamaması da arayışının devam edeceği anlamına gelmektedir. Yapıt boyunca değişmeyen ve arzulanan tek kavram olan sevgi yapıtın en büyük izleğidir.

Sonuç olarak C. bu kısır döngü içinde sıkışıp kalmış ve ailevi ve toplumsal nedenlerden dolayı anomik bir ruh durumu içerisine girmiş ve yaşadığı topluma uyumsuz bir yaşam sürerek toplumdan yabancılaşmıştır.

4. KAYNAKÇA

Atılğan, Yusuf. Aylak Adam. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000

Sazyek, Hakan. “Zebercet ile Aylak Adam”. Kitaplık, 142, 2010, sy:64-79

Arıkan, Zeynep. “ ‘Aylak Adam’da Anlam Arayışı”. Varlık, 1251, 2011, sy:83-84